

آسیب شناسی اجتماعی در نیروهای مسلح

(بررسی فرار از خدمت)

معاونت حقوقی و قضایی سازمان قضایی نیروهای مسلح

مقدمه

دستگیر شوند مجازات سنگین تری در انتظار آن ها خواهد بود. به موجب قوانین و مقررات استخدامی و کیفراتش هر نظامی به جز ایام تعطیل و مرفصی موظف است که برابر برنامه اعلام شده هر روز سرخدمت حاضر شود و اگر یک یا چند روز در ممل کارش حاضر نشود غیبت محسوب می شود و در صورتی که از مد معینی بگذرد فرار تلقی می گردد.

فرار از خدمت یکی از جرایم خاص نظامی است که تنها در محیط های نظامی تمسق می یابد طبق قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح اگر اعضای ثابت نیروهای مسلح در زمان صلح بیش از پانزده روز و نیروهای وظیفه بیش از ۶۰ روز متوالی (در صورت مراجعت) مرتکب غیبت شده و عذر موههی نداشته باشند فراری محسوب و به مجازات های مندرج در قانون محکوم می شوند و اگر

انواع فرار از خدمت:

فرار از خدمت با توجه به شرایط نظامی بر دو قسم است:

- ۱- فرار در زمان صلح
- ۲- فرار در زمان جنگ

قانون گذار با توجه به وضعیت دفاعی جامعه، نحوه‌ی مراجعت یا دستگیری، وجود سابقه یا عدم مجازات و حتی مدت فرار را از هم تفکیک کرده است. طبق ماده (۵۹) ق.م.ج.ن.م هر گاه کارکنان وظیفه در زمان صلح بیش از ۱۵ روز متوالی مرتکب غیبت شوند و در نهایت دستگیر شده باشند، فراری محسوب می‌شوند اما اگر مراجعت کنند بیش از ۶۰ روز فراری تلقی می‌شوند و هم چنین اعضای ثابت نیروهای مسلح هر گاه در زمان جنگ بیش از ۵ روز متوالی غیبت نمایند، فراری محسوب می‌شوند؛ در حالی که در زمان صلح غیبت بیش از ۱۵ روز فرار تلقی می‌شود.

با توجه به نکات فوق مشاهده می‌شود که جرم فرار تا حدودی جرم نسبی است به این معنا که با توجه به شرایط و وضعیت دفاعی کشور و این که فرد به چه صورت مراجعت کند، مجازات متفاوتی برای آن در نظر گرفته می‌شود.

با توجه به این که فرار از خدمت یکی از مهمترین جرایم موجود در نیروهای مسلح می‌باشد بنابراین بررسی و توجه به آن از اهمیت زیادی برخوردار است. سازمان قضایی نیروهای مسلح در راستای وظایف قانونی خود تحقیقات زیادی در زمینه جرایم مختلف انجام داد و اولین جرم مورد بررسی جرم فرار از خدمت بود که در زیر خلاصه‌ای از نتایج تحقیقات ارائه می‌شود.

علل فرار از خدمت:

برای بررسی جرم فرار از خدمت چندین گروه مورد بررسی قرار گرفتند. فرماندهان ارشد، فرماندهان مستقیم سربازان، سربازان مستقر در پادگان‌ها و متهمین زندان از جمله گروه‌هایی بودند که از طریق مصاحبه و پرسش‌نامه در این تحقیقات مشارکت داشتند. نتایج اولیه تحقیقات نشان داد که جرم فرار از خدمت همانند سایر جرایم نظامی دارای ابعاد گسترده‌ای است و باید به دقت همه زوایای آن مورد بررسی قرار گیرد. به همین

دلیل در جمع بندی عوامل مؤثر بر بروز جرم فرار از خدمت این عوامل را به چندین دسته تقسیم کردیم که در زیر به آن اشاره می‌شود.

الف- عوامل درون سازمانی:

عوامل درون سازمانی عواملی هستند که در درون یگان بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارد. عواملی مانند ضعف فرماندهی، نبود امکانات، کمبود آموزش از جمله عواملی هستند که در بروز جرایم نظامی از جمله فرار از خدمت تأثیر بسزایی دارند. با توجه به این که خدمت سربازی اجباری است و انگیزه زیادی برای خدمت وجود ندارد سوء مدیریت و ناخوشایند بودن محیط خدمت می‌تواند به راحتی نیروی کادر یا سرباز را مستعد فرار نماید.

ب- عوامل برون سازمانی:

به کلیه عواملی که در خارج از نیروهای مسلح (جامعه، خانواده، محل زندگی و...) بر رفتار نیروهای نظامی تأثیر می‌گذارد عوامل برون سازمانی گفته می‌شود. مشکلات خانوادگی، مشکلات ناشی از تأهل، عدم ارتباط با خانواده، مسائل اقتصادی و ویژگی‌های فرهنگی از جمله عوامل برون سازمانی هستند که بر بروز جرم فرار از خدمت تأثیر مستقیم می‌گذارد. ویژگی عمده عوامل برون سازمانی این است که در اختیار نیروهای مسلح نیست و پس از چند سال دچار تغییر می‌شود و این تغییرات (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی) بر رفتار مجرمانه مؤثر است.

■ طبق تحقیقات انجام شده، ضعف

عزت نفس، ناسازگاری، اضطراب ناشی از فرار و ترس از تنبیه از جمله عواملی هستند که در بروز جرم فرار از خدمت تأثیر گذارند؛ این عوامل به مرور زمان و بر اثر فشارهای خانوادگی یا خدمتی در فرد شکل می‌گیرند. در واقع به علت تأثیرپذیری از سایر عوامل یگانی و خانوادگی، عوامل درون فردی بروز پیدا می‌کنند و زمینه ساز جرم می‌شوند ■

ج- عوامل درون فردی:

عوامل درون فردی عواملی هستند که از ویژگی‌های شخصیتی فرد نشأت می‌گیرند. طبق تحقیقات انجام شده، ضعف عزت نفس، ناسازگاری، اضطراب ناشی از فرار و ترس از تنبیه از جمله عواملی هستند که در بروز جرم فرار از خدمت تأثیر گذارند؛ این عوامل به مرور زمان و بر اثر فشارهای خانوادگی یا خدمتی در فرد شکل می‌گیرند. در واقع به علت تأثیرپذیری از سایر عوامل یگانی و خانوادگی، عوامل درون فردی بروز پیدا می‌کنند و زمینه ساز جرم می‌شوند.

راهکارهای پیشگیری از فرار از خدمت: همان طور که اشاره شد فرار از خدمت دارای عوامل متعددی است که برای رعایت اختصار مجموعه عوامل را در سه بند جای دادیم. با بررسی عوامل و شناسایی متغیرها در تحقیقات انجام شده راهکارهایی جهت پیشگیری از فرار از خدمت به دست آمده که در زیر به مهمترین آن‌ها اشاره می‌شود.

۱- آموزش:

یکی از عوامل ارتکاب جرم جهل به قانون است؛ بنابراین لازم است پایوران و سربازان در طول خدمت با مسائل حقوقی و قضایی آشنا شوند. در این راستا باید سرفصل‌های متناسب با میزان تحصیلات و درجه آن‌ها ارائه شود و از طریق آموزش مستقیم (سخنرانی) و غیرمستقیم (استفاده از فیلم، اسلاید) جرایم مبتلا به، با بیان شیوا آموزش داده شود.

۲- ایجاد مراکز خدمات مشاوره‌ای و راهنمایی:

یکی از معضلات کنونی نیروهای مسلح فقدان مراکز مشاوره برای شناسایی و درمان اختلالات روانی است. تعدادی از نیروهایی که وارد سیستم نظامی می‌شوند دارای مشکلات روانی هستند یا در طول خدمت به این مشکلات دچار می‌شوند؛ بنابراین لازم است مراکز خدمات مشاوره‌ای در یگان‌های اصلی دایر گردد تا افراد دارای اختلالات روانی شناسایی گردند و نسبت به درمان آن‌ها اقدام گردد.

۳- استقبال و پذیرش داوطلبین و توزیع بهینه

آن‌ها:

احترام به داوطلبین خدمت در هنگام ورود و

ایجاد تسهیلات لازم به منظور افزایش جذابیت و انگیزه خدمتی، یکی از راه‌های کاهش جرایم به ویژه فرار از خدمت می‌باشد. لازم است اطلاعات مربوط به هویت داوطلبین به ویژه سربازان در بدو ورود اخذ و پس از بررسی ویژگی‌های آن‌ها از قبیل تأهل، کفیل بودن و... نسبت به توزیع بهینه آن‌ها در یگان‌های نظامی اقدام شود. در این مقطع پیشنهاد می‌شود با توجه به ضرورت توزیع و به کارگیری مشمولین متناسب با بافت شخصیت و روحیات خاص آنان آزمون شخصیت (تست MMPI) از آن‌ها به عمل آید و برحسب روحیات و خصوصیات شخصیتی به یگان‌ها اعزام گردند. هم‌چنین پرونده‌های آن‌ها در این زمینه به مراکز مشاوره ارسال گردد و در صورتی که فردی از جهت معافیت واجد شرایط باشد، نسبت به ارسال پرونده به کمیسیون‌های مربوطه اقدام فوری به عمل آید تا زمینه ساز مشکلات بعدی در یگان نگردد.

۴- بالابردن منزلت و معیشت:

منزلت به پایگاه اجتماعی یک فرد و یا یک گروه در مقایسه با سایر افراد و گروه‌ها و معیشت به نحوه و چگونگی گذران زندگی از نظر تأمین نیازهای جسمی و مادی گفته می‌شود. این دو مفهوم با هم ارتباط متقابل دارند. نیروهای نظامی اعم از سرباز و پایور به عنوان مهم‌ترین رکن نیروهای مسلح باید از جهت منزلت و معیشت در حد ایده آل باشند؛ بدین منظور باید به نوع پوشش، رنگ لباس، آراستگی، تغذیه مناسب نیروهای نظامی و... توجه کرد و نکته مهم توجه جدی به خانواده‌های مشمولین است که با اعزام به خدمت سربازی قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند. یکی از راه‌های حل مشکلات این دسته از سربازان معرفی آنان به کمیته امداد و به خدمت گرفتن آن‌ها در نزدیکی محل سکونتشان است تا امکان ارتباط با خانواده را داشته باشند. در این زمینه مواد (۵۵) و (۴۴) قانون وظیفه عمومی نحوه کمک به افراد معیل و نیازمند را بیان کرده که لازم است به صورت منظم و مستمر اجرا گردد.

۵- نظارت و کنترل:

نظارت را می‌توان حصول اطمینان از تحقق مؤثر هدف دانست. لازم است فرماندهان و

■ یکی از معضلات کنونی نیروهای مسلح فقدان مراکز مشاوره برای شناسایی و درمان افتلالات روانی است زیرا تعدادی از نیروهایی که وارد سیستم نظامی می‌شوند یا دارای مشکلات روانی هستند و یا در طول خدمت به این مشکلات دچار می‌شوند ■

نیروهای بازرسی با نظارت دقیق بر رفتار پایوران و سربازان، از هر گونه اقدامی که زمینه ساز جرم است، پیشگیری نمایند ایجاد تسهیلات لازم به منظور اطلاع رسانی سریع و به موقع غیبت سربازان به خانواده‌های آنان و الزام سربازان به مراجعت به یگان متبوع پیش از رسیدن غیبت به حد نصاب فرار، از جمله اقدامات نظارتی محسوب می‌شود که در بحث فرار اهمیت زیادی دارد؛ چون بسیاری از خانواده‌ها از فرار فرزندان خود مطلع نیستند. هم‌چنین بازرسی‌ها لازم است به صورت نوبه‌ای و غیرمترقبه از محیط‌های پادگانی و مراکز تجمع سربازان بازرسی به عمل آورند.

۷- اوقات فراغت:

اوقات فراغت به زمانی گفته می‌شود که فرد، فارغ از وظایف و مسئولیت‌های محوله و تلاش‌های شغلی می‌باشد و با هدف رفع خستگی با سرگرمی و تفریحی و فعالیت‌های سازنده اوقات فراغت خود را پر می‌کند. بنابراین توجه به اوقات فراغت بایستی الزاماً با رویکردی جهت غنی‌سازی این اوقات به منظور تربیت نیروهای پایور و سرباز باشد. طبیعی است در صورتی که سرباز در زمان بیکاری، کار مشخصی انجام ندهد زمینه‌های بروز جرایمی مثل فرار از خدمت در ذهن او شکل می‌گیرد. به همین منظور لازم است نیروهای مسلح با

برنامه‌های مشخصی مانند تماشای تلویزیون، مطالعه کتب، مجلات و روزنامه (با توجه به میزان تحصیلات سربازان)، فعالیت‌های ورزشی و... نسبت به غنی‌سازی اوقات نیروهای پایور و سرباز در زمان بیکاری اقدام نمایند در این زمینه لازم است کتابخانه‌ها و مراکز تهیه فیلم تجهیز گردد؛ وسایل ورزشی لازم خریداری شود؛ هم‌چنین با برگزاری اردوهای تفریحی، مسابقات علمی، فرهنگی، مراسم مذهبی و تشویق سربازان برتر انگیزه لازم را برای فعالیت در زمان اوقات فراغت فراهم نمایند.

۸- مجازات و واکنش سیستم قضایی:

یکی از راه‌های پیشگیری از ارتکاب جرم از جمله فرار از خدمت، اعمال صحیح، متناسب و به موقع مجازات‌هاست. در واقع یکی از شکل‌های پیشگیری، مجازات مجرمین است. در این زمینه اعمال سرعت در اجرای حکم و تناسب مجازات با جرم ارتكابی، در نظر گرفتن شرایط مجرم، و لحاظ کردن شرایط یگان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زمانی که قاضی اقدام به صدور رأی می‌کند علاوه بر در نظر گرفتن شرایط مجرم باید وضعیت یگان خدمتی را نیز در نظر داشته باشد؛ چون مجازات نامتناسب لطمه زیادی به روحیه سایر افراد یگان وارد می‌سازد در این زمینه لازم است برای یکسان‌سازی نگرش و دانش قضایی قضات، دوره‌های آموزش کوتاه مدت برگزار گردد تا از این طریق با ایجاد وحدت نظر و نگرش یکسان قضایی وحدت نسبی در آرای صادره مشاهده شود.

نتیجه‌گیری:

با توجه به پیچیدگی جرم فرار از خدمت و عوامل مؤثر بر آن، نمی‌توان مقوله‌ی فرار را در بحثی کوتاه خلاصه کرد. فرار از خدمت فرایند پیچیده‌ای است که از مسائل خانوادگی شروع می‌شود و با تأثیر بر ویژگی‌های روانی فرد و تأثیرپذیری از مسائل خدمتی در شرایطی خاص بروز پیدا می‌کند. برای شناخت جرم فرار از خدمت و پیشگیری از آن باید کلیه عوامل فوق را شناسایی و با استفاده از راهکارهای کارشناسی شده مانع تحقق آن گردید.